

What's in a name?

Michel van Gent¹

De opstelling van de Koninklijke Nederlandsche Voetbalbond ten aanzien van clubnamen tot 1945

Inleiding

Volgens Don Revie (1927-1989), voormalig coach van onder meer Leeds United en het Engelse nationaal elftal, waren er slechts twee zekerheden in het leven: een mens gaat dood en er worden voetbaltrainers ontslagen. Er kan hier één zekerheid aan toegevoegd worden: wie met een ploeg in een competitie wil uitkomen, moet een naam uitkiezen voor deelname. Het is niet eenvoudig om een goede clubnaam te kiezen, want er is een breed scala aan mogelijkheden. Maar hoe meer clubs er bestaan, hoe groter de kans wordt dat een nieuwe club de naam overneemt van een succesvolle vereniging.

Het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis (KNAW) opende in september 2011 de digitale databank *Sportbonden, sportclubs en sportperiodieken in Nederland tot en met 1940*. Deze databank laat zien dat allerlei namen talloze malen werden gebruikt in de Nederlandse sportwereld vóór 1940 en dat er in sommige plaatsen zelfs clubs met dezelfde naam actief waren.² Voor een sportbond is het bestaan van gelijknamige clubs lastig, want dit kan gemakkelijk allerlei administratieve fouten veroorzaken. De Nederlandsche Voetbalbond werd als eerste sportorganisatie met dit probleem geconfronteerd, aangezien voetbal al gauw de populairste sport in ons land werd met de meeste clubs en beoefenaars. In dit artikel wordt onderzocht hoe deze bond het probleem van de "dubbele namen" heeft aangepakt en welke complicaties er moesten worden opgelost.

Organisatie

Op 8 december 1889 werd de Nederlandsche Voetbalbond (verder N.V.B.) opgericht. De bond begon met een landelijke competitie, waarbij de clubs verdeeld werden over districten met elk één eerste klasse en meerdere tweede, derde en later ook vierde klassen. De winnaars van de eerste klassen speelden aan het einde van het seizoen in een nacompetitie om het landskampioenschap. De N.V.B. kreeg in 1929 ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan het predikaat 'koninklijk'.

Vanaf 1894 ontstonden er tal van gewestelijke en plaatselijke voetbalbonden, zoals de Brabantsche en Twentsche Voetbalbond en de Amsterdamsche en Haagsche Voetbalbond. Deze bonden organiseerden competities voor de lagere elftallen en voor eerste elftallen van kleine clubs die niet in de competitie van de N.V.B. konden of wilden spelen om financiële of andere redenen. De N.V.B. had geen bezwaar tegen deze regionale bonden, maar wilde wel de leiding houden over de spelregels en de internationale contacten. Hij sloot op 1 juli 1904 dan ook contracten af met de regionale bonden, waarin de erkenning van de N.V.B. als leidinggevende bond werd vastgelegd. In deze contracten werden ook het rechtsgebied van de regionale bond afgeperkt en de promotieregeling naar de N.V.B. Op 4 april 1908 verenigden de gewestelijke en plaatselijke bonden zich in de Federatie van Erkende Bonden om meer tegenwicht aan de N.V.B. te kunnen geven en onderlinge geschillen over rechtsgebieden te kunnen oplossen.

Al gauw speelden er clubs met dezelfde namen in de competities van de N.V.B., maar dat werd nog niet als probleem ervaren. De Bond zette gewoon de plaatsnaam achter deze clubs om hen te onderscheiden, zoals Quick Amersfoort, Quick Den Haag, Quick Kampen en Quick Nijmegen. Dit bleek echter spoedig niet meer te werken. Het bestuur van de N.V.B. besloot dan ook in november 1904 voortaan geen clubs meer op te nemen in zijn competitie wier namen of initialen niet voldoende verschilden van clubs die reeds in de N.V.B. speelden. In de diverse regionale bonden wemelden het intussen van clubs met dezelfde benaming, zoals Ajax, Sparta, Excelsior, Hollandia en Volharding. Het *Voetbal Jaarboekje 1937-1938* schetste welke misverstanden er hierdoor ontstonden:

'Het kwam voor dat in dezelfde stad 4 of 5 verenigingen waren, welke precies denzelfden naam droegen, met al de gevolgen van dien. Niet alleen vergissingen, die bij de administratie voorkwamen, doch men noemde zelfs gevallen, waarbij een elftal een vergeefse reis had gemaakt, doordat het zich begeven had naar het terrein van een vereniging, welke denzelfden naam droeg en in

dezelfde stad gevestigd was. Ook bij het afsluiten van wedstrijden met buitenlandse verenigingen, waren onaangename misverstanden wel eens het gevolg.³

Het bestuur van de N.V.B. besloot dit probleem op te lossen door unieke clubnamen in de gehele vaderlandse voetbalwereld in te voeren. De Federatie van Erkende Bonden verzocht in 1909 om deze maatregel niet strikt toe te passen, omdat de 'clubs, behorende tot plaatselijke of gewestelijke Bonden zoo goed als niet in aanraking komen met den N.V.B. en mocht dit al eens het geval zijn, dan kan nog steeds door middel van een plaatsnaam verschil worden gemaakt. Gaat later een zoodanige vereniging over tot den N.V.B. dan is het altijd nog tijd genoeg, haar van naam te doen veranderen.'⁴ Dat was een begrijpelijk standpunt, want de kans dat Volharding uit de Brabantsche Voetbalbond ooit tegen Volharding uit de Friesche Voetbalbond zou spelen was immers te verwaarlozen.

Registratie

In januari 1911 kondigde het bestuur van de N.V.B. aan dat er een registratie van clubnamen zou worden ingevoerd. Alle regionale bonden moesten de namen van hun clubs vóór 1 maart 1911 aan de N.V.B. doorgeven. Sommige clubs zouden een nieuwe naam moeten aannemen, tenzij zij hun naam al bezaten vóór 1 juli 1904, ofwel vóór het contract tussen de N.V.B. en hun regionale bond.⁵ In de *Officiële mededeelingen van den Nederlandsche Voetbalbond* van 31 augustus 1911 verscheen de eerste lijst van erkende clubnamen, waarin Ajax Amsterdam, Ajax Leiden, Quick Amersfoort, Quick Den Haag, Quick Kampen en Quick Nijmegen gewoon waren opgenomen.⁶ Het bleek echter noodzakelijk nadere bepalingen voor de registratie van clubnamen op te stellen, aangezien in de diverse regionale bonden al veel clubs met dezelfde naam actief waren. Zo werd in februari 1912 het reglement betreffende de registratie van clubnamen gepubliceerd in de *Officiële mededeelingen van den Nederlandsche Voetbalbond*.⁷ Deze regels waren sindsdien steeds van kracht, zodat zij hier in extenso worden vermeld:

- '1. Iedere vereniging, welke toetreedt tot den N.V.B. of een zijner erkende bonden of op een andere wijze onder de rechtsbevoegdheid van den N.V.B., is verplicht haar naam te doen registreren. De N.V.B. verplicht zich zorg te dragen dat geen andere vereniging, toegetreden tot den N.V.B. of een zijner erkende bonden, een reeds geregistreerde naam voert.
2. Indien een naam, opgegeven ter registratie volgens het oordeel van het Bestuur niet voldoende afwijkt van een reeds geregistreerde naam of van goedgekeurde gebruikelijke initialen, is de vereniging van dien naam gehouden, verandering aan te brengen ten genoegen van het Bestuur.
3. Indien meerdere gelijkkluidende namen gelijktijdig ter registratie worden opgegeven, heeft de vereniging, welke voor het eerst tot den N.V.B. of een zijner erkende bonden is toegetreden, recht van voorkeur. Heeft ook deze toetreding gelijktijdig plaats gevonden, zoo wordt de voorrang toegekend aan de vereniging, welke het eerst opgericht is; anders beslist het lot.
4. Vereenigingen, welke weigerachtig zijn, haar naam – bij gelijkkluidendheid met een reeds geregistreerde – te veranderen, worden niet tot de competities van den N.V.B. of van zijn erkende bonden toegelaten. Mocht de vereniging reeds aan een competitie deelnemen of de gelijkkluidendheid eerst later blijken, dan heeft het bestuur van den N.V.B. resp. erkende bond, het recht, om bij weigering tot naamsverandering de oudere deelname aan de competitie te ontzeggen.
5. De namen van vereenigingen, welke zijn ontbonden of geroyeerd, worden in het naamregister geschrapt.
6. Vereenigingen, welke ophouden lid te zijn van den N.V.B. of een zijner erkende bonden kunnen het recht op haar naam behouden, indien ze binnen een maand na dit bedanken aan het Bestuur van den N.V.B. hebben kennis gegeven, dat zij van dit recht wenschen gebruik te maken.
7. Vereenigingen, welke zich met andere combineeren onder een nieuwen naam en vereenigingen, welke haar naam wenschen te veranderen, zijn gehouden, den nieuwen naam te doen registreren, waarbij de bovengenoemde artikels van toepassing blijven.
8. Vereenigingen, niet toegetreden tot den N.V.B. of een zijner erkende bonden, kunnen ook hare namen laten registreren. Bij gelijktijdige opgave van gelijkkluidende namen genieten echter de vereenigingen, toegetreden tot den N.V.B. of eener zijner erkende bonden, de voorrang.'

REGISTRATIE CLUBNAMEN. — Geregistreerd werden:
 Arnhem te Arnhem, voorheen Oranje-Wit (Arnhemsche VB);
 Baronsbergen te Baronsbergen (Geldersche VB);
 D.B.W. te Rotterdam, voorheen VBVV (Rotterdamsche VB);
 D.E.S.V. te Rotterdam, voorheen DEV (Rotterdamsche VB);
 D.O.V. te Driel (OB), voorheen DVV (Arnhemsche VB);
 G.M.V. te Ossendrecht (Brabantsche VB);
 Marum te Marum (Gron. VB);
 Noordhorn te Noordhorn, voorheen Concordia (Gron. VB);
 O.L.V.E.H. te 's-Gravenhage (Haagsche VB);
 R.D.O. te 's-Gravenhage, voorheen Harde (Haagsche VB);
 T.M.O.V.V. te Heesselt (Brabantsche VB).
 Vervallen zijn:
 wegens ontbinding:
 Opienbeekse Boys te Reuver, geregistreerd 74-1932 (Limburgsche VB);
 Zwart-Geel te Vaals, geregistreerd 77-1932 (Limburgsche VB);
 wegens naamsverandering:
 V.B.V.V. te Rotterdam, geregistreerd 74-1933 (Rotterdamsche VB);
 wegens combinatie:
 Woudboys te Veenwouden, geregistreerd 9-1926 (Fr. VB).

Voorbeeld van de rubriek "Registratie van clubnamen" met de opgaven van de nieuwe en verdwenen namen van voetbalclubs. De nummers verwijzen naar het nummer en de jaargang van het bondsblad, waarin de clubnaam was geregistreerd. Bron: *Sportkroniek* 19 aug. 1935, p. 967.

Uitwerking

Voortaan moest een nieuwe club die in een erkende bond wilde voetballen, zich eerst aanmelden bij het secretariaat van de N.V.B. Men moest de naam van de club opgeven, de datum van oprichting, de datum van koninklijke goedkeuring (indien die was verworven), en de naam van de erkende bond waarbij men zich wilde aansluiten. Wie een afkorting wilde gebruiken, moest de betekenis van de initialen uitleggen. Tevens was men verplicht een vijftal namen mee te zenden, waaruit de N.V.B. kon kiezen in het geval dat de beoogde naam niet geregistreerd kon worden.⁸

Wanneer de clubnaam door de N.V.B. was goedgekeurd, werd deze gepubliceerd in het bondsblad van de N.V.B. Dat was eerst de *Officiële mededeelingen van den*

Nederlandsche Voetbalbond en vanaf 1919 de *Sportkroniek*. Elke geregistreerde naam kreeg een administratieve code, bijvoorbeeld 34 – 1917: dat betekende dat de naam was geregistreerd in het 34ste nummer van het officiële orgaan jaargang 1917. Als een club was verdwenen door opheffing, fusie of royement, dan werd dit ook in het bondsblad bekend gemaakt, zodat andere clubs de vrijgekomen naam konden overnemen. In principe kwam elke naam door deze regels slechts één keer voor in het bestand van geregistreerde clubs.

Uit de registratie kan het gebruik van een bepaalde clubnaam door de tijd heen nauwkeurig gevolgd worden. Dat laat zich goed illustreren met de clubnaam Arnhem, die tussen 1911 en 1939 regelmatig opduikt, maar wie denkt dat het om één en dezelfde club gaat, heeft het mis (zie tabel onder):

Onder de naam Arnhem speelden derhalve acht verschillende clubs tussen 1911 en 1939: twee kozen de naam uit vrije wil (44 – 1911 en 18 – 1920) en alle andere begonnen hun voetbalactiviteiten onder een andere naam en kregen Arnhem als officiële naam toegewezen.

Niet iedereen was te spreken over de namen die voetballers uitkozen voor hun vereniging. In het tijdschrift *De Sport* van 29 oktober 1912 klaagde ene Dan Dimple over de 'potsierlijke namen die in omloop waren en hoe weinig origineel, hoe onmogelijk die namen vaak klinken.'¹⁰ Hij pleitte voor Hollandse namen die wat te zeggen hadden, maar sloot af met de berusting: 'Maar ach, 't gaat hier al weer als overal in Holland waar zelfs de kleine straatbengel liever z'n ijswafel zal koopen bij den kar waarop in kromme letters geschilderd staat:

Registratie	Oude naam	Bron	Bron
44 – 1911	-	OM N.V.B. 31 okt. 1911	OM N.V.B. 1 juli 1913
4 – 1914	NOAD	OM N.V.B. 20 jan. 1914	OM N.V.B. 30 nov. 1915
45 – 1915	TOP	OM 30 nov. 1915	OM N.V.B. 24 okt. 1916
43 – 1916	Geel Zwart	OM 24 okt. 1916	Sportkroniek 5 nov. 1919
18 – 1920	-	Sportkroniek 27 okt. 1920	Sportkroniek 11 jan. 1923
48 – 1923	Rood Wit	Sportkroniek 14 juni 1923	Sportkroniek 1 nov. 1923
60 – 1924	ODO	Sportkroniek 28 juli 1924	Sportkroniek 13 juli 1933
66 – 1935	Oranje Wit	Sportkroniek 19 aug. 1935	Sportkroniek 4 dec. 1939

„ijs-vanilla-één-cent-à-pakkie“, dan bij den Hollandschen hoki-poki-man daarnaast „omdat 't eerste van 'n Italiaan is en dus veel lekkerder smaak“ ... Speel maar op „Good Shot“, „Quo Vadis“, „Progress“ en hoe jullie verder heeten mogen.' Maar over smaak valt nu eenmaal niet te twisten.

Elftalfoto (ongedateerd) van de Leidse voetbalvereniging 'De Sportman', met haar kleedhok op de achtergrond. 'Sportman' werd drie keer geregistreerd als clubnaam in Leiden (32 – 1911, 22 – 1920 en 81 – 1938) en één keer in Woensel (42 – 1918). Bron: Peter de Bruijn, Jaap Jacobs e.a., *Ajax Sportman Combinatie 1892-1992*. Z.p., 1992, p. 15.

Verbrokkeling

Zolang de N.V.B. de enige landelijke voetbalbond was, kon toepassing van de registratie van clubnamen gegarandeerd worden. Dat duurde echter niet lang, want voetbal raakte in de ban van de verzuiling in Nederland. In de jaren 1915-1919 werden er in alle vijf diocesen van Nederland aparte voetbalbonden opgericht. Deze waren met elkaar verbonden door de Rooms-Katholieke Federatie van R.K. Voetbalbonden (verder R.K.F.). Zowel de R.K.F. als de vijf diocesane bonden organiseerden competities, waarbij de beste clubs uit de vijf bonden speelden in de competitie van de R.K.F.

De N.V.B. kon de opkomst van de katholieke bonden niet voorkomen, maar probeerde wel zijn machtspositie te verdedigen. De neutrale koepel sloot een contract met de R.K.F., waarbij de katholieke organisatie de N.V.B. erkende als leidinggevend orgaan ten aanzien van de spelregels en de internationale contacten. Ook vertrouwde de R.K.F. de registratie van de clubnamen aan de N.V.B. toe. Dat betekende dat diverse katholieke

clubs van naam moesten veranderen. Zo besloot de R.K.V.V. Achilles in Almelo te kiezen voor A.B.O.N. (Achilles Blijf Onze Naam). Dit weerspiegelt de weerstand van tal van katholieke voetbalclubs tegen de registratie, want populaire namen als Ajax, Sparta, Excelsior, Swift en Volharding waren allang vergeven aan neutrale clubs. In de bondsbladen van de R.K.F. bleven de oorspronkelijke clubnamen ook lange tijd verschijnen naast de geregistreerde namen.

In 1924 kwam het tot een breuk tussen de N.V.B. en de R.K.F. De katholieke bondsbestuurders wilden zelfstandig wedstrijden kunnen regelen tegen geloofsgenoten in omliggende landen, zonder bemoeienis van de neutrale N.V.B. Ook wilden zij de registratie van de clubnamen in eigen hand nemen. De N.V.B. respecteerde de namen van de katholieke clubs na deze breuk en hield die in het bestand. Zij werden niet vrijgegeven voor gebruik aan neutrale clubs, ook al verdwenen geregistreerde katholieke clubs na 1924 door fusies, ontbinding of roeyementen.

In de volgende jaren nam de verbrokkeling van het voetbal in Nederland nog meer toe met de oprichting van de socialistische Nederlandse Arbeiders Sportbond (N.A.S.B.) in 1925 en de Christelijke Nederlandsche Voetbalbond (C.N.V.B.) in 1929. In vergelijking tot de N.V.B. en de R.K.F. hadden deze twee bonden geen landelijke allure; zij telden met name in Noord-Brabant en Limburg nauwelijks verenigingen.

Eenmaal los van de N.V.B. begon de R.K.F. in 1925 met een eigen landelijke administratie van clubnamen. Dat bood clubs als A.B.O.N. te Almelo en De Cranenvelders te Arnhem de kans om hun oude namen Achilles en Swift aan te nemen. De registratie van clubnamen raakte echter in het slop, zodat er spoedig clubs met dezelfde namen opdoken. Alleen al in de R.K.V.B. Den Bosch speelde in het seizoen 1928-1929 Excelsiors in Groesbeek, Nijmegen en Woensel, terwijl er in seizoen 1930-1931 Juliana's in Boxtel, Maashees, Malden en Mill waren.¹⁰ Vanaf 1936 begon de R.K.F. met een nieuwe centrale registratie, zodat in het seizoen 1939-1940 nauwelijks meer clubs met gelijke namen bestonden. De N.A.S.B. en de C.N.V.B. hebben nooit hun clubnamen geregistreerd.

Gebruikte namen

De registratie van clubnamen geeft een prachtig beeld van de "smaak" van voetballend Nederland. Sommige namen werden regelmatig hergebruikt door clubs in

eenzelfde plaats, mede door de mogelijkheid een optie op een naam te leggen (zie bepaling nummer 6). Dat bleek uit het voorbeeld Arnhem. Sommige clubnamen gingen werkelijk het hele land door, zoals Rood Wit dat achtereenvolgens opdook in Den Haag (44 – 1911), Den Bosch (3 – 1912), Eijgelshoven (44 – 1914), Rotterdam (32 – 1917), Alkmaar (60 – 1922), Noordbroek (62 – 1934) en Veldhoven (97 – 1941). Toch moet wel bedacht worden dat de registratie de keuzemogelijkheden ook danig beperkte. Vele nieuwe clubs hadden zichzelf misschien graag Hollandia, Juliana, Sparta of Wilhelmina willen noemen, maar dat mocht niet omdat deze namen allang geregistreerd werden.

Wanneer men het bestand van geregistreerde clubnamen overziet, kan men wel zien waar men graag voor koos:¹¹

- Namen afgeleid van een wijk, plaatsnaam of de streek waar de club gevestigd was. Dit verzekerde al gauw dat men een unieke naam koos, zoals Feijenoord, Leeuwarden of Twenthe.
- Namen afgeleid van de kleuren van het clubkostuum, zoals Rood Wit, Blauw Wit, Oranje Blauw, Geel Zwart of Zwart Wit. Deze namen waren al gauw geregistreerd en kwamen dus niet zo gauw voor nieuwe clubs beschikbaar.
- Namen afgeleid uit de klassieke oudheid, zoals Achilles, Flora, Heracles, Hercules, Olympia en Sparta. Ook deze namen waren snel vergeven en niet meer beschikbaar voor nieuwe clubs.
- Namen afgeleid van leden van het Koninklijk Huis, zoals Wilhelmina, Emma en Juliana en na 1937 ook Prins Bernhard en Beatrix. Ook deze namen waren snel vergeven.
- Namen afgeleid van levende wezens als insecten, reptielen, vogels en zoogdieren. Voorbeelden: De Muggen, De Hagedissen, De Meeuwen, De Zwaluwen, Antilopen, De Gazelle. Ook deze namen waren snel vergeven.
- Namen met een bepaalde toevoeging als Boys of -ia. In de eerste lijst van erkende clubnamen van augustus 1911 stond Enschedesche Boys. Dit was de eerste van een lange reeks clubs met Boys. Ook populair waren benamingen als Hollandia, Sittardia, Helmondia, Tilburgia. Deze keuze leverde al gauw een unieke naam op.
- Namen afgeleid van de bakermat van het voetbal, Engeland. Voorbeelden zijn United (Kampen), Always Forward (Hoorn) en Good Shot (Amsterdam). Franse en Duitse benamingen kwamen minder voor. Er waren ook clubs die een Latijnse naam kozen (Concordia, Stabilitas). Het bestuur van de N.V.B. besloot in 1923 wel om het kiezen voor buitenlandse namen zoveel mogelijk tegen te gaan, maar dit blijkt in de praktijk niet veel invloed te hebben gehad.¹²
- Namen in de vorm van een afkorting, soms met een eenvoudige betekenis en soms met een heel motto. Het is niet eenvoudig om alle afkortingen te verklaren, want zij werden in het officieel orgaan van de N.V.B. nooit opgelost. Sommige zijn nog altijd in gebruik, zoals M.V.V. en V.V.V. voor Maastrichtsche Voetbal Vereeniging en Venlosche Voetbal Vereeniging). Daarnaast waren er ook N.O.A.D. (Tilburg) voor Niet Ophouden Altijd Doorspelen en F.A.L.T.O. (Dieren) voor Flink Aanpakken Leidt Tot Overwinnen. Er was zelfs één club die genoemd was naar een voormalige international van Sparta (Rotterdam), namelijk B.D.K. (Bok De Korver) in Amsterdam. Wanneer clubs een fusie aangingen, dan kozen zij vaak een clubnaam eindigend op de C. van combinatie. Ook de afkorting R.C. van R.C. werd regelmatig gebruikt (R.C.H. Haarlem, later Heemstede en R.C.S. Souburg). Daarnaast waren er tal van afkortingen afgeleid van een bedrijf of een kantoor.

Tijdens de eerste decennia van de twintigste eeuw werden in tal van plaatsen kantoor- en bedrijfsvoetbalclubs opgericht. Zij richtten soms een eigen bond op om een competitie op te zetten, maar werden soms lid van één van de erkende bonden. De beste van hen drongen zelfs door tot de N.V.B.-competitie, zoals de Philips Sport Vereeniging, Ahrend's, Rigtersbleek en Verkade. Zij werden ook onder hun firmanaam geregistreerd, maar dit leidde gaandeweg tot steeds meer bezwaren. In oktober 1928 lieten de employés van de Bataafsche in Amsterdam hun voetbalteam registreren als S.H.E.L.L. voor deelname in de Amsterdamsche Kantoorvoetbalbond. Zij stelden dat de clubnaam niet betrekking had op hun bedrijf maar stond voor Sport Houdt Elk Lichaam Lenig.¹³ Deze registratie kan het verzet tegen bedrijfsnamen hebben aangewakkerd. De bondsvergadering van de N.V.B. besloot in augustus 1929 namelijk met algemene stemmen dat 'ingangende heden, geen vereenigingen meer tot den N.V.B. worden toegelaten, welke den naam dragen van of haar naam

ontleenen aan een onderneming, die in het Handelsregister als zoodanig ingeschreven is.¹⁴

Veel lijkt deze maatregel niet geholpen te hebben, want in oktober 1929 werd de registratie van H.E.M.A. gepubliceerd, maar dat stond nu voor Het Elftal Met Ambities...¹⁵

Aantal voetbalclubs

Met de lijst van geregistreerde clubnamen kan ook de groei van het voetbal binnen de N.V.B. en zijn bonden weergegeven worden.¹⁶ De *Sportkroniek* maakte in januari altijd bekend hoeveel clubs er op 1 januari van het nieuwe jaar waren geregistreerd (zie tabel onder)

Het zal duidelijk (moeten) zijn dat deze tabel geen goede indicatie geeft van het totaal aantal voetbalclubs in Nederland. Eerder werd gemeld dat de R.K.F., de N.A.S.B. en de C.N.V.B. hun clubs niet lieten registreren bij de N.V.B. Bovendien waren er talloze namen van katholieke voetbalclubs in het bestand opgenomen, die eigenlijk verwijderd zouden moeten worden omdat de desbetreffende clubs na 1923 werden opgeheven. Maar er blijken nog meer beperkingen rondom de registratie:

- Niet alle bonden waren even vlot met het doorgeven van nieuwe toetredende clubs. Het kon ook niet

zoveel kwaad om een Ajax of Sparta in de eigen bond te laten spelen, zolang zij maar niet voor promotie naar de KN.V.B. in aanmerking kwamen. Nieuwe clubs begonnen meestal in de laagste klassen en vele van hen waren na één of twee seizoenen alweer verdwenen. Er zijn derhalve diverse clubs die kortstondig in een regionale bond speelden en nooit geregistreerd werden.

- Werd een club officieel geregistreerd, dan werd zelden vermeld of die al onder een andere naam was opgericht. Er werd evenmin gemeld of de club op zondag of op zaterdag speelde. Ook werd in het bondsblad nooit de betekenis van een afkorting opgegeven. Dergelijke gegevens waren uit oogpunt van de N.V.B. niet belangrijk.
- Na de breuk met de R.K.F. in 1924 lijkt de registratie van de N.V.B. enige seizoenen minder goed bijgehouden te zijn. Sommige clubs uit de regionale bonden verdwenen van het toneel, zonder dat dit meteen werd verwerkt in de administratie. Het kon soms wel enige jaren duren voordat in de officiële mededelingen werd gemeld dat bepaalde namen waren "vrijgekomen" door het verdwijnen van de clubs met die namen.

Jaar	Aantal	Jaar	Aantal
1923	1473	1934	1857
1924	1665	1935	1957
1925	1628	1936	2166
1926	1636	1937	2186
1927	1580	1938	Geen opgave
1928	1566	1939	Geen opgave
1929	1605	1940	Geen opgave
1930	1682	1941	Geen opgave
1931	1783	1942	2212
1932	1896	1943	2213
1933	2143	1944	1992

Voetbal in de Tweede Wereldoorlog

In mei 1940 werd Nederland bezet door de Duitsers.¹⁷ Tal van voetbalbestuurders vreesden dat de bezetting gevolgen zou hebben voor de organisatie van hun sport. Het was algemeen bekend dat de nazi's een hervorming in de Duitse sport hadden doorgevoerd, zodat er voor elke tak van sport één nationale bond was gekomen. Dit kon in Nederland ook gebeuren, waarbij het niet viel uit te sluiten dat N.S.B.-ers op vooraanstaande posten zouden worden benoemd. Op 31 juli 1940 besloten de K.N.V.B., de R.K.F., de N.A.S.B., afdeling voetbal, de C.N.V.B. en de diverse kantoorvoetbalbonden te fuseren tot de Nederlandsche Voetbalbond. Deze naam werd gekozen omdat het een nieuwe organisatie betrof die geen recht had om de K van de oude K.N.V.B. te voeren. De nieuwe landelijke bond stond boven de oude twintig erkende bonden, die voortaan afdelingen werden genoemd.

Voor de N.V.B. betekende de eenwording van het voetbal extra veel werk. Alle elftallen uit de opgeheven bonden met een levensovertuiging en die van de kantoren en bedrijven moesten ingedeeld worden in de competitie van de N.V.B. en de twintig afdelingen. Bovendien moesten de "dubbele namen" aangepakt worden, waarbij de volgende oplossingen werden gebruikt:

- Toevoegen van R.K. of C. voor de naam van een katholieke of christelijke club. A.V.V. uit Leidschendam werd bijvoorbeeld R.K.A.V.V. om die te onderscheiden van A.V.V. Den Haag. G.V.V. uit Giesbeek en G.V.V. uit Gorssel werden respectievelijk R.K.G.V.V. en C.G.V.V., ter onderscheid van G.V.V. uit Geldermalsen.
- Toevoegen van de plaats of de eerste letter van de plaatsnaam achter de katholieke of christelijke club. Zo werd de katholieke club Ajax omgedoopt in Ajax Breedenbroek om verwarring met het grote Ajax uit Amsterdam te voorkomen. De christelijke voetbalclub Blauw Wit uit Wormerveer werd Blauw Wit W ter onderscheiding van Blauw Wit uit Amsterdamse club. Het eveneens katholieke D.O.S. uit Roelofarendsveen werd D.O.S.R. om onderscheid te maken met D.O.S. uit Utrecht.
- Toevoegen van het jaar van oprichting achter de clubnaam. A.D.O. uit Heemskerk, afkomstig uit de R.K.F., werd voortaan A.D.O. 1920, ter onderscheid van A.D.O. uit Den Haag. Blauw Wit uit Huizum, afkomstig uit de C.N.V.B., werd Blauw Wit 1934, alweer ter onderscheid van Blauw Wit uit Amsterdam.

Naast het hernoemen van de ingestroomde clubs werd de verzameling van geregistreerde namen grondig gesaneerd. Alle katholieke clubnamen die na de breuk tussen de N.V.B. en de R.K.F. in onbruik waren geraakt, werden in de loop van 1940-1942 eindelijk uit het bestand verwijderd. Op 1 januari 1942 waren 2212 clubnamen geregistreerd, maar dit aantal slook naar 1992 op 1 januari 1944. Deze daling kwam niet alleen door de moeilijke levensomstandigheden, maar ook door het verbod van de Duitse bezetters om nieuwe clubs op te richten in plaatsen waar al veel voetbalclubs gevestigd waren.¹⁸

Tijdens de jaren 1940-1944 heeft de N.V.B. steeds een competitie laten spelen inclusief de nacompetitie om het landskampioenschap. De bond registreerde nog altijd "gewoon" de namen van nieuwe en verdwenen clubs. Dat gebeurde eerst in *Sportkroniek*, maar in juni 1943 mocht dit officiële orgaan vanwege de paperschaarste niet langer uitgegeven worden. De N.V.B. mocht wel een dunner blad met de *Officiële mededelingen van den Nederlandsche Voetbalbond* publiceren, omdat anders competitievoetbal onmogelijk was geweest. Ook andere maatregelen van de nieuwe overheid lieten de sportbond en zijn leden niet onberoerd.

Al gauw werd duidelijk dat de nieuwe Duitse machthebbers meer toezicht op de sportwereld wilden hebben. Zij wilden een overzicht krijgen van alle verenigingen van personen en stichtingen zonder economisch doel in Nederland. Alle sportbonden en sportclubs moesten zich derhalve vóór 10 oktober 1940 aanmelden bij de procureur-generaal of fungerend directeur van politie.¹⁹ De Duitsers richtten voor het toezicht op alle bonden, stichtingen en clubs een speciale instelling op: het Commissariaat voor niet-commerciele vereenigingen en stichtingen.²⁰ Alle sportorganisaties werden verplicht jaarlijks een financieel overzicht en een verslag van de werkzaamheden in te zenden en alle belangrijke adreswijzigingen te melden. Wanneer zij wilden fuseren of een nieuwe naam aannemen of zichzelf wilden opheffen, dan moest dit allemaal aan het Commissariaat worden doorgegeven.²¹

Geen 'Oranjenamen'

In september 1941 verboden de Duitse bezetters het noemen of gebruiken van namen van levende leden van het huis van Oranje Nassau door economische of niet-economische verenigingen.²² Dit betekende voor tal van clubs dat zij een nieuwe naam moesten aannemen:

Oude naam	Plaats	Nieuwe registratie	Nieuwe naam
Wilhelmina	Den Bosch	78/79 – 1941	De Kanaries
Wilhelmina Weert	Weert	78/79 – 1941	Weert 1908; later Weert
Wilhelmina Vooruit	Amsterdam	78/79 – 1941	W.V.
Wilhelminaschool	Hengelo	78/79 – 1941	De School
Juliana	Spekholzerheide	78/79 – 1941	Spekholzerheide
Beatrix	Breda	78/79 – 1941	Bredasche Boys
Juliana 1919	Mill	80 – 1941	Mill 1919
Juliana H.	Hengelo	80 – 1941	Juliana van Stolberg
P.J.	Lossers	80 – 1941	Lossersche Boys
Juliana W.	Wageningen	88 – 1941	Beate Ouwe
P.W.	Enschede	91 – 1941	E.F.H.C.

In september 1942 werden maatregelen afgekondigd tegen clubs die zich uit het bondsverband hadden terugtrokken, maar toch bleven voortbestaan. Dergelijke clubs werden voortaan verplicht zichzelf te liquideren, waarvoor zij zich dienden te melden bij het Commissariaat. Zij moesten bij hun verzoek tot ontbinding en liquidatie een staat van kosten en baten meezenden. Ook dienden zij een afschrift van deze papieren aan de N.V.B. door te zenden.²³ Later kregen alle clubs een registratienummer van zes cijfers van het Commissariaat toegewezen.²⁴

Op 12 september 1944 verschenen de *Officiële mededelingen van den Nederlandsche Voetbalbond* met informatie over de komende competitie en een lijst van nieuwe en vervallen registraties van clubnamen.²⁵ Dit bleek het laatste nummer van het blad te zijn, want de competitie van seizoen 1944-1945 zou nooit gespeeld worden.

Meteen na de bevrijding herrees de N.V.B. weer en verscheen als vanouds het officiële orgaan *Sportkroniek*. Alle gedwongen naamswijzigingen met betrekking tot levende leden van het Koninklijk Huis werden meteen teruggedraaid. Maar de katholieke, christelijke en socialistische bonden zouden niet meer heropgericht worden.

Slotbeschouwing

In 1939 schreef ir. Ad van Emmenes een historisch overzicht voor het jubileumboek uitgegeven bij het vijftigjarig bestaan van de K.N.V.B. Hij gaf de jaren 1897-1919 de titel 'De periode van macht' mee, want het was in deze periode dat de bond zich ontwikkelde tot het centrale lichaam met alle macht op voetbalgebied: 'De Bond werd de alleenheerscher op voetbalgebied in ons land en ... hij is dat toch feitelijk tot op de huidige dag gebleven.' Van Emmenes noemde in dit verband onder meer de regeling van de Nederlandse competitie en de samenstelling van het Nederlands elftal, maar niet de registratie van clubnamen.²⁶ Het zal duidelijk zijn dat de N.V.B. zich in de naamgeving van de clubs ook als alleenheerser heeft opgesteld tegenover de gewestelijke en plaatselijke bonden. De N.V.B. wilde dat elke club zo snel mogelijk één vaste naam koos, zodat elke naam maar één keer in ons land zou voorkomen. De Federatie van Erkende Voetbalbonden vond dat clubs in de N.V.B.-competitie unieke namen moesten hebben, maar dat gelijknamige clubs op het laagste niveau geen kwaad konden, zolang zij nooit tegen elkaar in het veld kwamen. Voor beide standpunten is wat te zeggen, maar hoe dan ook: het was uiteindelijk de N.V.B. die de regels voor naamgeving opstelde en de registratie naar zich toetrok.

Voor de sporthistoricus is de registratie van clubnamen van de N.V.B. een handig hulpmiddel, mits hij zich bewust is van de beperkingen. De registratie geeft een zekere indicatie van de groei van het aantal voetbalclubs in Nederland, maar niet meer dan dat. Niet alle namen die in omloop waren, kwamen vóór 1940 immers in het bestand geregistreerde clubnamen voor, want clubs uit de levensbeschouwelijke bonden lieten hun namen lang niet altijd officieel vastleggen. Ook bevat het bestand na 1924 tal van namen van katholieke clubs, die allang niet meer gebruikt werden. Kennis van de wijze van registratie kan de sporthistoricus ook behoeden voor het trekken van verkeerde conclusies. Men kan niet zeggen dat katholieken meer oranjegezind waren dan de neutralen omdat zij meer clubs met Juliana hadden; er kon bij de N.V.B. immers officieel maar één vereniging de naam Juliana voeren.

De registratie biedt wel een behoorlijk overzicht van het aantal clubnamen dat in omloop was en wanneer die in welke plaatsen gebruikt werden. Zij geeft een uniek beeld van de namen die zo al gekozen werden. Alleen blijft de betekenis van sommige afkortingen nog wel een raadsel, want die wordt in de bronnen lang niet altijd teruggevonden. Hier ligt voor de sporthistoricus nog een schone taak.

Bronnen

- Bruijn, Peter de, Jaap Jacobs e.a. (1992), *Ajax Sportman Combinatie 1892-1992*. Z.p.
- Databank sport
<http://www.historici.nl/Onderzoek/Projecten/Sportverenigingen>
- Adreslijst R.K. Voetbalbond Bisdom 's-Bosch 1928-1929.
 Officiële adreslijst R.K. Voetbalbond 's-Bosch 1931-1932.
 Ego 2007. Ego, Ton (2007), *Voetbal Verenigingsnamen Verklaard. 1.800 namen van Nederlandse voetbalverenigingen verklaard*. Woerden.
- Van Emmenes 1939. Emmenes, A. van (1939), 'De geschiedenis van den Koninklijke Nederlandsche Voetbalbond', in: J. Moorman e.a. (red.), *Jubileumboek K.N.V.B. Koninklijke Nederlandsche Voetbalbond 1889 – 1939*. Z.p., pp. 38-124.
- De Jong 1974. Jong, L. De (1974), *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Deel 5 maart '41 – juli '42 eerste helft. Den Haag.
Officiële mededeelingen van den Nederlandsche Voetbalbond.
- De Sport*. Weekblad gewijd aan verschillende taken van sport.
- Sportkroniek*.
- Swijtink 1992. Swijtink, André (1992), *In de pas*. Sport

V.O.C. (Volharding Olympia Combinatie) uit Rotterdam behoorde tot de eerste groep geregistreerde clubnamen met het registratienummer 32 – 1911. Bron: Cees Zevenbergen, *Rotterdams Voetbalglorie 1886-1986. Kroniek van een eeuw stedelijke Voetbalhistorie*. Rijswijk, 1986.

en lichamelijke opvoeding in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Haarlem.

Swijtink 2010. Swijtink, André (2010), *Een sportman doet niet aan politiek. Groei en populariteit van de Nederlandse sportbeoefening in oorlogstijd*. Amsterdam. Voetbal Jaarboekje 1937-1938.

Zevenbergen, Cees (1986), *Rotterdams Voetbalglorie 1886-1986. Kroniek van een eeuw stedelijke Voetbalhistorie*. Rijswijk, 1986.

¹ Michel van Gent is als onderzoeker (met als specialisatie onder meer sport) verbonden aan het Huygens ING.

² De databank is raadpleegbaar als <http://www.historici.nl/Onderzoek/Projecten/Sportverenigingen> (verder aangehaald als Databank sport). Voor de ontwikkeling van voetbal en de registratie in het algemeen, verwijs ik naar de inleiding Voetbal. Alle verwijzingen naar de voetbalbonden en afzonderlijke clubs zijn in de databank terug te vinden met vindplaatsen. Alle hieronder aangehaalde documenten zijn ontleend aan het archief van de KNVB in het Nationaal Archief in Den Haag, tenzij anders vermeld.

³ Voetbal Jaarboekje 1937-1938: 173.

⁴ Officiële mededeelingen van den Nederlandsche Voetbalbond 16 aug. 1909: 4-5 (verder aangehaald als OM NVB).

⁵ OM NVB 24 jan. 1911: 2.

⁶ OM NVB 8 aug. 1911: 2-3.

⁷ OM NVB 5 feb. 1912: 4, gedrukt in Voetbal Jaarboekje 1937-1938: 175.

⁸ Nederlandsch sportblad Ons Zuiden 7 sep. 1927: 620 (onder Limburgsche Voetbalbond).

⁹ De Sport. Weekblad gewijd aan verschillende taken van sport 19 okt. 1912: 67-68. Dit tijdschrift is raadpleegbaar in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag.

Swijtink 2010. Swijtink, André, *Een sportman doet niet aan politiek. Groei en populariteit van de Nederlandse sportbeoefening in oorlogstijd* (Amsterdam 2010).

¹⁰ Adreslijst R.K. Voetbalbond Bisdom 's-Bosch 1928-1929. Officiële adreslijst R.K. Voetbalbond 's-Bosch 1931-1932. Beide adresboeken worden bewaard in de bibliotheek van het Katholiek Documentatie Centrum in Nijmegen.

¹¹ Voor een modern overzicht van afkortingen van voetbalclubs Ego 2007.

¹² Sportkroniek 4 okt. 1923: 1420.

¹³ Databank sport onder voetbal S.H.E.L.L.

¹⁴ Sportkroniek 26 aug. 1929: 1079.

¹⁵ Databank sport onder voetbal H.E.M.A.

¹⁶ Voetbal Jaarboekje 1937-1938: 174 (met opgaven voor 1923-1937). De overige opgaven in Sportkroniek 5 jan. 1943: 14 en OM NVB 28 sep. 1943: 2 en OM NVB 4 jan. 1944: 2.

¹⁷ Swijtink 1992 en 2010 zijn de enige overzichten over sport in de Tweede Wereldoorlog.

¹⁸ Op 11 sep. 1943 verwees bondsvoorzitter Lotsy op de

Bondsvergadering te Utrecht naar het verbod van het Commissariaat op het oprichten van nieuwe clubs in plaatsen, waar al veel clubs waren; OM NVB 28 sep. 1943: 1-6 met name 2. Swijtink 1992 en 2010 missen deze constatering.

¹⁹ De Jong 1974: 418. Sportkroniek 3 okt. 1940: 667, overgenomen in OM NVB afd. Noord-Brabant 9 okt. 1940.

²⁰ De Jong 1974: 419-423. Swijtink 2010: 154 (noot 84).

²¹ Sportkroniek 18 aug. 1942: 623 en Idem 2 mrt. 1943: 185.

²² De Jong 1974: 164-166. Afkondiging in Sportkroniek 18 sep. 1941: 759, overgenomen in OM NVB afd. Noord-Brabant 1 okt. 1941. Deze verordening werd gelijktijdig bekendgemaakt met het verbod voor joden om deelnemer of toeschouwer te zijn bij openbare sportverrichtingen. Swijtink 2010: 121 mist deze verwijzingen.

²³ OM NVB 2 mrt. 1943: 185, overgenomen door de afd. Den Haag in OM NVB 9 mrt. 1943: 215.

²⁴ De NVB vroeg de clubs in aug. 1943 om hun registratienummers door te geven, OM NVB 3 aug. 1943: 2. Deze werden vervolgens meegenomen in het Adresboek van den N.V.B. 1943-1944.

²⁵ OM NVB 12 sep. 1944: 1 registratie nieuwe en vervallen clubnamen.

²⁶ Van Emmenes 1939: 41-45, citaat op 42.